

Rezultatele cercetărilor complexe geologice, paleontologice, geografice, arheologice și antropologice, au dus la concluzia că începutul cuaternarului corespunde unor radicale schimbări nu numai în ceea ce privește mediul fizic, ci și în ceea ce privește lumea vegetală și animală. Și evenimentul cel mai de seamă care încununează aceste prefaceri este apariția omului, de care mai apoi este nedespărțit legată dezvoltarea ulterioară a acestei perioade, așa încât poate primi noua denumire de perioadă antropogenă.

Socotesc bine venită revenirea la această propunere mai veche, cu observația că termenul cel mai potrivit ar fi perioada antropozoică nu antropogenă, întrucât dacă putem vorbi de o faună, o floră sau unele depozite geologice cuaternare sau pleistocene, nu merge să le spunem antropogene.

Ex.: un element faunistic antropogen ca mamutul. Aceasta ar însemna, că mamutul este... născător de om.

Ultimele propuneri apasene de la congresele cuaternarului, prin care s-a statuat că Vilofranchianul trebuie pus la temelia cuaternarului european nu cred că pot fi aplicate pretutindeni. Problema e veche, primul care a făcut această propunere fiind marele Hong. Propunerea, deși adoptată oficial la congresul din 1948 la Londra, are totuși nu numai susținători dar și adversari.

Această împărțire geologică valabilă poate pentru vestul și sud-vestul Europei nu cred că poate fi aplicată mecanic și în țara noastră cum încearcă să facă în timpul din urmă hidrologii E. Liteanu și T. Brandabur¹. Nicăieri ca în paleontologia mamiferelor cuaternare întrebuintarea termenului de facies nu e mai potrivită; faciesul reprezentând o asociație deosebită în cadrul unei regiuni geografice în care se dezvoltă.

Evoluția asociațiilor de mamifere nu putea să fie pretutindeni egală și uniformă. Și dacă trebuie să admitem coexistența diferitelor

faciesuri, nu putem admite în schimb etape de dezvoltare ale acestor asociații în limite cronologice fixe. Hărțile, planșele și schemele din album sînt foarte convingătoare și sugestive. Textul scurt, sintetic și listele locurilor de descoperire și ale asociațiilor faunistice înlesnesc cititorilor introducerea în problemele cuaternarului. O lucrare de temei constituind un prețios îndreptar. Semnalăm cu acest prilej o eroare geografică. Ohaba Ponor, unde s-au descoperit cele trei falange atribuite de Ștefan Gall lui *Homo primigenius*, nu este în Ungaria, ci în România. O greșeală care trebuie neapărat să fie îndreptată la ediția viitoare.

C. S. Nicolăescu-Plopșor

J. D. EVANS, *The „Dolmen” of Malta and the Origin of the Tarxien Cemetery Culture*, în *PPS*, XXII, 1956, p. 85—101.

John D. Evans, profesor la Universitatea din Londra, își propune în acest studiu să rezolve problema originii purtătorilor așa-numitei culturi a cimitirului de incinerăție tarxian din Malta. Nu știm nici cine erau aceștia, nici de unde veneau, iar în privința datei sosirii lor în Malta, Childe admitea încă de curînd², că această cultură poate fi situată undeva între 1800 și 800 î.e.n., deoarece și ceramica și inventarul metalic al mormintelor conțin elemente ce se pot explica, fie prin import cretan de la începutul epocii bronzului, fie prin tipuri specifice culturilor și depozitelor din Sardinia și din vestul Mediteranei de la începutul epocii fierului. Evans lărgeste numărul elementelor caracteristice, atribuind acestei culturi o serie de „dolmeni” mici (autorul folosește întotdeauna acest termen în ghilemete) din Malta. Pornind de la această constatare nouă, Evans reușește să ne prezinte o serie de analogii între „dolmenii” din Malta și cei din sudul Italiei, iar pe baza comparației elementelor ceramice, ne

¹ E. Liteanu și T. Brandabur, *Geologia cimpiei getice meridionale dintre Jiu și Olț*, în *Analele Comitetului geologic*, XXX, 1957, p. 213—230.

² V. G. Childe, *The Dawn of the European Civilisation*, ed. V, Londra, 1952, p. 249.

înfățișează un grup cultural cu multe trăsături comune, ce înfloresc în Malta, Sicilia, Insulele Lipari și sudul Italiei. În continuare încearcă să stabilească o serie de analogii între ceramica acestui grup cultural și diferite culturi din Capadocia, Macedonia și Grecia din epoci destul de diferite, întinzându-se pe un întreg mileniu, de la Troia I până la sfârșitul epocii bronzului; el ajunge apoi la concluzia că cimitirul tarxian reprezintă: „unul din punctele terminus ale unei mișcări gradate și foarte complexe de popoare și de elemente culturale din răsăritul Mediteranei spre centrul ei, la sfârșitul mileniului al treilea și în prima jumătate a celui de al doilea” (p. 98). Evans caută să întărească aceste concluzii arătând că o serie de obiecte, cum ar fi plăcile de os cu protuberanțe (*bossed bone plaque*) și cirligele de lut se găsesc în întreaga zonă cercetată în prezentul articol.

Fără a intra în amănunte, trebuie să spunem că, dacă prima parte a studiului lui Evans ni se pare cuprinzătoare, autorul aducând evident noi date prețioase în ce privește relațiile între cultura cimitirului tarxian, Sicilia și sudul Italiei, problema originii și chiar a datei acestei culturi ni se pare încă departe de a fi rezolvată. Concluziile lui Evans nu pot avea decât o valoare de ipoteză de lucru, nici unul din argumente nepărlindu-ni-se convingătoare. Desigur că au existat migrații din Mediterana de est spre centrul și apusul ei: despre aceasta ne vorbesc și datele istorice de mai târziu, există și teorii lingvistice care indică acest lucru etc.; dar în mod special, privitor la cultura cimitirului tarxian, nu avem suficiente dovezi. Evans nu discută problema analogiilor de rit, adică a tuturor particularităților de înmormântare specifice unei culturi. Nicăieri în estul Mediteranei nu există dovezi materiale clare care să se lege tipologic — evolutiv sau derivativ — de cimitirul de la Hal-Tarxian. Analogiile vagi, de ordin stilistic, mai ales în privința ceramicii, se pot explica foarte bine prin intensă activitate comercială din bazinul Mediteranei în milenii III și mai ales II și e foarte firesc să găsim influențe și chiar obiecte de import

în toate aceste regiuni. Este semnificativă prezența într-o urnă de la Hal-Tarxian a 6000 perle de faianță¹, a căror datare (1450 — 1350) este nesigură însă din pricina imperfecțiunii metodei de datare a faianțelor. Aceiași lucru se poate spune despre plăcile de os cu protuberanțe și cirligele de lut, pentru a căror răspundere este întocmită o hartă (fig. 7, p. 100).

Alexandru Vulpe

A. W. CATLING, *Bronze cut- and thrust swords in the eastern Mediterranean*, în *PPS*, XXII, 1956, p. 102 — 125.

Pornind de la publicarea unei săbii de lovit și de împuns de tip Naue II, identificată recent în depozitul muzeului din Nicosia (Cipru), autorul discută problema originii și a semnificației apariției acestui tip în Mediterana de est și mai ales în Grecia.

După o descriere amănunțită a exemplarului din Cipru, însoțită de bune ilustrații, se trece în cap. II la prezentarea unui catalog al exemplarelor similare găsite într-o arie cuprinzând sudul Peninsulei Balcanice, Creta, I. Sporade, Cipru, Egipt și Siria în total 26 de săbii de bronz tip Naue II. Autorul încearcă să facă analiza cronologică și tipologică a acestor piese și prezintă două tabele: unul cronologic, bazat pe contextul arheologic ce însoțea respectivele exemplare și care poate servi la datarea lor; altul conținând diferite date, tipologice ce pot servi la distingerea mai multor variante. Din tabelul cronologic (p. 106) rezultă că majoritatea (14) pieselor se situează către sfârșitul perioadei miceniene târzie (L. M. III) și mai ales în jurul anului 1200 î. e. n. Alte șase exemplare se pot data în epoca imediat următoare lui 1200, iar restul de șase săbii nu au context arheologic.

¹ J. F. S. Stone și L. C. Thomas, *Use and Distribution of Faience in Ancient East and prehistoric Europe*, în *PPS*, XXII, p. 56, 57 și 81.